

Následně totiž Ulvr systematicky analyzuje prezentaci jaderné zbraně v denním tisku, periodikách, knižní produkci, rozhlasu a ve filmu, přičemž srozumitelně popisuje dobové diskoze, posuny v interpretaci a proměny postojů oficiálních orgánů. Jedná se obzvláště o klíčové kapitoly „Jaderné bomby poprvé v denním tisku, periodikách a knižních publikacích“ a „Hirošima nejen v barvě – nukleární zkáza poprvé na filmovém plátně“. Zpočátku je viditelně kladen důraz na rok 1945 (měsíce srpen a září), který můžeme bezesporu označit za počátek mediálního pokrytí problematiky jaderných zbraní a zároveň za údobí, kdy si americká veřejnost utvářela později těžko pozměnitelnou představu o atomové bombě. Z analýzy jasně vyplývá, že v prvních měsících po událostech v Hirošimě a Nagasaki americká administrativa zásadně ovlivnila způsob, jakým byla atomová bomba prezentována, ať už šlo o zatajování, zlehčování či překrucování důležitých skutečností. Nekompromisní strategii relevantních amerických orgánů, včetně praktik mistra manipulace generála Leslieho Grovese, nejlépe vykreslují příklady žurnalistů Wilfreda Burchetta a George Wellera, jejichž nelichotivé reportáže přímo ze zasažených japonských měst se nesetkaly s příznivou odezvou oficiálních složek. Wellerovu reportáž dokonce zcela zadupala do země kancelář cenzora generála MacArthura v Tokiu. Nic nemělo stát v cestě prezentaci atomové bomby jako „čistě zbraně“. Zkazky o nemoci z ozáření či přetrvávající radioaktivitě nebyly z pohledu americké administrativy žádoucí.

Pro hlubší vhled do problematiky jsou neméně důležité i kapitoly „Počátky jaderného testování v periodikách, na filmovém plátně a televizních obrazovkách“ a „Tvrdý pád – konec jaderného monopolu a vystřízlivění nukleární společnosti“. V první se Ulvr zabývá mediální prezentací prvního jaderného testu v mírové době, který proběhl pod označením operace Crossroads v létě roku 1946 poblíž atolu Bikini v Tichém oceánu (testy Able a Baker). Patřičný prostor věnuje autor rovněž zásadní otázce mediálního pokrytí zhodnocení výsledků testů. Obsahem druhé výše jmenované kapitoly je analýza důsledků prvního úspěšného sovětského jaderného testu (1949), čímž Spojené státy

americké nenávratně přišly o jaderný monopol. Očekávatelným vyústěním bylo zintenzivnění atmosféry strachu uvnitř americké společnosti, patrné zejména po ztrátě termonukleárního monopolu. Praktickým odrazem obav a nejistoty pak byla posedlost Američanů stavbou osobních protiatomových krytů (tzv. sheltermánie), což byla mimo jiné jedna z taktik k přežití doporučených oficiálními orgány, jimiž se autor podrobněji zabývá v kapitole Jeden národ pod zemí – sheltermánie a hledání pocitu bezpečí v pevnostech ze dřeva a papundeklu.

Obecně vzato, Ulvrova kniha *Nukleární společnost ve Spojených státech amerických (1945–1964)* je v českém prostředí ojedinělým počinem, ať už jde o tematické zaměření nebo o systematické využití obrovského množství internetových (elektronických) zdrojů, bez nichž by pravděpodobně nebylo možné práci v daném rozsahu napsat. Jak sám autor upozorňuje, rozličné zdroje dostupné na internetu se v tomto světle jeví jako dostačující pro zpracování odborného textu takového rozsahu, alespoň jedná-li se o široké spektrum témat z amerických dějin druhé poloviny dvacátého století. Kladný dojem z podařeně vědecké publikace pak nemohou zkazit drobné faktografické nepřesnosti a překlepy typu Alamagordo namísto Alamogordo (opakovaně v celém textu) či Vannaver (respektive Vanneral) Bush namísto Vannevar Bush. Jedná se však pouze o relativně nepodstatné nedostatky, které čtivý text na vysoké úrovni nekazí.

Jaroslav Mrázek

Jiří Rak: *Zachovej nám, Hospodine: Češi v Rakouském císařství 1804–1918.* Praha: Havran, 2013, 424 s.

Práce českého historika Jiřího Raka se zaměřuje na téma, které nejspíše není v české historiografii jedním z nejpobulárnějších, avšak jistě stojí za to, abychom mu věnovali patřičnou pozornost. Autor, jenž se ve svých předěšlých dílech orientoval zejména na moderní dějiny a fenomén českého národního obrození, v této monografii odpovídá na otázku spojené

s posledními panovníky rakouské monarchie, přičemž vyzdvihuje období vlády Ferdinanda V., Karla I. a Františka Josefa I.; poslednímu z nich pak věnuje největší prostor.

Je třeba přiznat, že variací na podobné téma existuje v české historiografii několik, nicméně ani jedna z nich se tematicky s knihou Jiřího Raka zcela nepřekrývá. Jen pro srovnání uvedme například Jiřího Pernese a jeho *Pod habsburským orlem: České země a Rakousko-Uhersko na přelomu 19. a 20. století*, autorský kolektiv Ivany Čornejové, Víta Vlnase a Jiřího Raka s knihou *Habsburkové v českých dějinách: ve stínu tvých křídel*. Z mnoha knih o Františku Josefu I. pak jistě stojí za zmínku *František Josef I.* Otty Urbana a *František Josef I.: nikdy nekorunovaný český král* Jiřího Pernese.

K této recenzované odborné studii o době vlády Františka Josefa I. vedlo autora několik důvodů. Především tento mocnár vládl rakouské monarchii, respektive Rakousku-Uhersku dlouhých osmašedesát let, čímž se jistě stal nejenom součástí každodenního života několika generací obyvatel soustátí, ale i synonymem pro rakouskou monarchii jako takovou. Jen těžko by si ji bez Františka Josefa I. dokázala řada jeho poddaných představit.

Jiří Rak však nevytvořil pouze specifický životopis Františka Josefa I. a dalších posledních vládců rakouské monarchie, neboť podle svých slov se snažil zejména o „zmapování speciálně českého vztahu k dynastii“ (s. 10). Jinak řečeno, Jiří Rak se snaží postihnout vztah českých obyvatel k panovnickému dvoru. Pramennou základnou mu byly dobové oslavné publikace a dobová publicistika, což už samo o sobě čtenáři naznačuje, že chce zachytit dobovou oslavu panovnického kultu. Je třeba přiznat, že autorův popis celé problematiky vztahu českých obyvatel k panovnickému domu je výrazně jednostranný, čímž se však ani samotný autor netají (s. 10). Na druhé straně ovšem takto ustanovená pramenná základna plně vyhovuje vytyčenému cíli, navíc co se jí týče, v tomto směru nelze Rakovi nic vytknout; míníme jeho snahu o zachycení a popis loajálního proudu českého myšlení ve vztahu k panovnické dynastii.

Autor se věnuje časovému období v rozmezí let 1804–1918. V obou případech se totiž jedná

o zlomové okamžiky v historii rakouské monarchie. V roce 1804 byl Napoleon, tehdy na vrcholu svých mocenských sil, korunován na císaře. František I. považoval přijetí císařského titulu za stejně důležité, přestože se jednalo pouze o titul dynastický, nikoli teritoriální. Rok 1918 se pak naopak odvíjel v duchu rozpadu monarchie, která existovala v nepřerušené podobě po mnohá staletí a byla jistotou v měnícím se světě.

Dlouhé 19. století je v povědomí většiny českého obyvatelstva především obdobím tzv. národního obrození, tedy obdobím, kdy český národ začíná vědomě bojovat za svou svébytnost. Je však především stoletím, které přineslo celou řadu změn, ať už šlo o změny společenské či technologické, z nichž jmenujme například zánik poddanství, postupnou elektrifikaci či výrazný rozvoj dopravy a komunikací.

Rak se tedy zaměřuje na již zmíněný vztah českých vlastenců k monarchii. Ukazuje, že Češi nepovažovali ve sledovaném období rakouskou monarchii za „žalář národů“. Naopak produkovali celou řadu oslavných publikací, vztahujících se především k panovníkové osobě. Český národ tak vůbec vůči němu nepocítil zášť, naopak jej viděl jako každodenní součást života a fungujícího státu. Na výsost důležitou otázkou ale v tomto kontextu je, jaký byl vztah obyvatel k jiným výkonným a zákonodárným částem monarchie, ať už se jedná o represivní složky, úřednický aparát či poslance. Tímto problematickým bodem se autor ke své škodě výrazněji nezabývá. Navíc opomíná poukázat na skutečnost, že celá řada publikací ani nemohla mít jiný charakter nežli ten oslavný. Cenzura totiž v této době nesměla připustit otevřenou kritiku vládnoucí dynastie a do dobových novinových článků a dalších publikací se kritika císařovy osoby dostávala jen těžko.

Jakkoli se autor snaží zachytit specificky český vztah k monarchii, především pak k vládnoucí osobě, což je nesmírně zajímavé a přínosné, avšak právě zde se nachází nejslabší místo celé publikace. Při čtení knihy mnohokrát čtenáře napadne, že se jedná spíše o komplexnější, ucelenější a především promyšlenější biografii vládnoucí dynastie rakouské monarchie. V mnoha částech knihy pak zaznívá, že se autor rozhodl napsat životopis Františka Josefa I., obohačený

o širší dobový kontext, zejména oslavu jeho panovnické osoby. Značný prostor, který mocnár dostal na stránkách Rakovy monografie, se dá vysvětlit faktem, že byl stálíci v pruce se měnícím světě druhé poloviny 19. století, se značným přesahem do začátku století dvacátého. Rakouská monarchie za jeho vlády prošla mnoha změnami, vstoupila nejen do několika válek, ale zejména do období moderního světa.

Jiří Rak svou knihu napsal velice čtivým a poutavým stylem, podle mého názoru pro něho typickým. Takovýto styl dovoluje snadnou orientaci v textu, čímž se jistojistě otevírá širšímu spektru čtenářů, nikoli výlučně akademické obci. Lichotivému čtení napomáhá i celá řada citací dobových básní a říkanek, kterými autor šikovně proložil celý text. Totéž můžeme prohlásit o množství obrazového materiálu.

Rakovo dílo je rovněž kvalitním příspěvkem do diskuze o mezerách české historické paměti, a to zvláště tam, kde ukazuje, že panovnický dvůr nebyl v českých intelektuálních kruzích vnímán čistě negativně. Čtenáře tak může překvapit, kolik významných českých osobností veřejně vyjadřovalo císaři úctu. Podle mne se jedná o nesmírně pozoruhodnou publikaci, která by neměla ujít pozornosti žádného čtenáře, jenž se zajímá o české dějiny a snaží se více proniknout do minulosti českého národa.

Přes všechny vyřčené výtky je možné o knize prohlásit, že se autorův smělý pokus o navrácení Habsburků do české minulosti vydařil. V dnešní době, kdy dějepisectví již nemá pouze jeden ideologicky zaměřený základ, se jedná o knihu nesmírně důležitou. Je třeba doufat, že se v blízké době objeví více podobně orientovaných publikací, které ukáží dějiny i z jiného než z obecně známého úhlu pohledu.

Milan Miženko

**Martin, Hrdina – Kateřina Piorecká (eds.):
Historické fikce a mystifikace v české kultuře
19. století. Praha: Academia, 2014, 334 s.**

Sborník příspěvků z třiatřicátého ročníku symposia k problematice 19. století, konaného 21.–23. února 2013 v Plzni, je rozdělen do šesti

tematických částí, přičemž každá z nich se zabývá problematikou fikcí a mystifikací v určitém kontextu. Symposium tímto tématem chtělo poukázat na „aspekty mystifikačního chování, od vytváření historických fikcí pro potřeby rozvíjejícího se národního hnutí přes různé motivované pseudonymní veřejné vystupování po traktování cizího jakožto součásti českých národních tradic“. Příspěvky v časové ose od pozdního osvícenství až k moderně reflektovaly fikce a mystifikace různě, však většinou jakožto podvod, klam či iluzi, kamuflování skutečnosti, skrývání záměru, zametání stop, dokonce i hru.

Mystifikaci v české moderní kultuře představil Jiří Rak, který mimo jiné uvedl, že ačkoli některá literární díla byla původně zamýšlena jako účelová mystifikace, byla využita a zneužita a pro širokou veřejnost se posléze stala obrazem reality. Příkladem mohou být Jiráskovy historické romány, jejichž autor se sám bránil tomu být považován za obraz popularizátora českých dějin. Tento obraz podpořili též socialističtí literární kritici, protože přiznání umělecké fikce by oslabilo propagandistické působení jeho díla. Snahu našich předků podpořit, posílit a vylepšit obraz minulosti rodícího se politického národa lze vidět i na příkladu archeologických fikcí. Michal Lutovský se zaměřil na dva archeologické nálezy, které přerostly do fiktivní konstrukce, a to poslední svatyni Černoboha a hrob Prokopa Holého. Ovšem podobně archeologové „nalézali“ hrob praotce Čecha, obětní místa starých Čechů i sídla bájných postav.

Stěžejní mystifikací 19. století byly *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*, jimž je ve sborníku věnován celý jeden tematický blok, avšak prolínají se i v jiných příspěvcích. Na problematiku jejich falzifikace pohlíží Peter Deutschmann perspektivou systémové teorie Niklase Luhmana. Podle něj není ani tak důležitá otázka pravdivosti, ale sociální a kulturní relevance komunikačních praktik. Přitom irelevantní je záměr padělatelů, důležitější je však to, co vyprodukovali a sdělili. Onu pravdivost mystifikace ukazuje také Lenka Řezníková, která ji vnímá jako běžnou součást dobového společenského života, módní záležitost v salónním styku a komunikaci, tedy v úzkém vztahu k veřejnému mínění, které mystifikaci či